

Thomas Fürth:
De arbetslösa och 1930-talskrisen

Historikern Thomas Fürths avhandling *De arbetslösa och 1930-talskrisen*. En kollektivbiografi över hjälpsökande arbetslösa i Stockholm 1928–1936, (Monografier utgivna av Stockholms kommun 40, Stockholm 1979, 301 s, 81 kr, tabellbilaga, 98 s, 15 kr) har tillkommit inom projektet Kris och krispolitik i Norden under mellankrigstiden. Temat rör karaktären av 1930-talets depression. Två synsätt ställs inledningsvis mot varandra. En grupp forskare har gjort gällande, att krisåren innebar ett brott i samhällsutvecklingen i vårt land. Till dem som betonat förändringen snarare än kontinuiteten hör bla Olle Nyman,

KG Landgren och Otto Steiger i studier av ideologiska och politiska skeenden på hög nivå. En annan forskargrupp har sett depressionsåren mera som en parentes. Till denna grupp förs ekonomer som Erik Lundberg, Erik Dahmén och Ingvar Svennilsson, vilka inte kunnat iaktta något brott i den ekonomiska utvecklingen.

Den höga arbetslösheten under krisåren har tidigare betraktats som en självklar krisindikator. Genom att koncentrera sig på de arbetslösas sociala villkor hoppas Fürth kunna fördjupa perspektivet på perioden så långt, att han ska kunna avgöra huruvida den ska ses som ett brott eller en parentes. Man kan visserli-

gen fråga sig varför just dikotomin brott/parentes skulle vara så fundamental, att den skulle få styra en hel undersökning. Någon teoretisk argumentation härför ger inte författaren. Huvudinsatsen ligger emellertid inte i sättet att besvara denna fråga utan i det ambitiösa arbetet med ett individrelaterat arbetslöshetsmaterial, som förhoppningsvis kommer att inspirera till fortsatta studier av sociala och ekonomiska aspekter på krisåren på en mer disaggregerad nivå än vad som hittills varit vanligt.

Undersökningen bygger på socialregisterakter för 666 personer (ett slumpurval av hjälpbyråns register) som saknade arbete den sista februari 1933. Därutöver har folkbokföringen använts för kontroller och kompletteringar. Inom populationen särskiljs tre grupper: *förkrisarbetslösa* som blivit arbetslösa redan under 1920-talet, *periodiskt arbetslösa* som haft arbete av och till under minst två år före konjunkturomslaget samt *kristidsarbetslösa* som förlorat arbetet efter årsskiftet 1930–31. Bakgrunden till arbetslöshetens inträde granskas ingående för dessa grupper med en distinktion mellan till samhällsstrukturen och till individen knutna orsaker. Orsaksmönstren skiftar mellan de tre grupperna. De förkrisarbetslösa utgjorde en mer utpräglad problemgrupp, där individrelaterade faktorer (social belastning som alkoholism, avsaknad av yrkesutbildning, fyllda 60 år) spelade en framträdande roll.

En central fråga rör depressionens inverkan på de arbetslösas levnadsvillkor. Här arbetar författaren med en kategorisering i ett A-lag som redan under konjunkturuppgången varaktigt kom ut på arbetsmarknaden, ett B-lag som inte fick arbete förrän krisen var över och ett C-lag som annu i slutet av 1936 saknade arbete. Inte oväntat kom flertalet av de förkrisarbetslösa att tillhöra C-laget. Generellt sett tycks depressionen inte ha lett till ökad kriminalitet eller mer utbrett alkoholmissbruk. Däremot försämrades i många fall de arbetslösas hälsa, vilket utgör den främsta förklaringen till att populationen inte lyckades återfå den lev-

nadsstandard den haft före krisen.

Hur kan man då utifrån denna studie bedöma frågan om brott eller parentes i samhällsutvecklingen? Fürth betonar att den sociala krisen var *kortvarig* – för hälften av populationen varade arbetslösheten mellan ett och två år – men hade ändå så pass *hårda verkningar* att arbetarklassen som helhet kände sig drabbad. På grund av krisens snabba förlopp hann inte motsättningarna mellan samhällsklasserna utvecklas på samma sätt som i flera länder på kontinenten. Krisen innebar enligt Fürth ett brott i den meningen, att den medförde en mentalitetsförändring i form av en strävan efter ett socialt fungerande samhälle. Viktiga element i denna bild är socialdemokratins ökade stöd inom arbetarklassen och närmandet mellan detta parti och bondeförbundet. Denna tolkning förs fram på bokens avslutande fem sidor, och varken mentalitetsförändringen, dess koppling till arbetslösheten eller dess verkningar kan egentligen beläggas. Någon lösning på problemet brott/parentes ges inte och är väl inte heller möjlig. Arbetslöshetsstudien har tillfört vår kunskap om depressionen en ny dimension, men samtidigt kompliceras därmed frågan om gränsdragningen mellan olika perioder ytterligare. Varje forskare tenderar att låta förloppet i den dimension han själv koncentrerar sig på bestämma en mer generell tolkning.

Avhandlingens största värde ligger inte på detta plan utan i den mer differentierade bild den ger både av bakgrunden till de arbetslösas situation – ett komplext samspel mellan samhälls- och individrelaterade faktorer – och av de arbetslösa som grupp. Till de mest intressanta bitarna hör också några kortfattade synpunkter på 1920-talets arbetsmarknad, där Fürth varnar för anakronistiska jämförelser med en senare tids fulla sysselsättning. Vår okunnighet om mellankrigstidens konstanta undersysselsättning är stor, och det hör till bokens fortjänster att peka ut sådana föremål för fortsatt forskning.

I en separat tabellbilaga presenterar författaren ett detaljerat kvantitativt ma-

terial. Den statistiska bearbetningen begränsar sig emellertid till frekvenser, centralvärden och spridningsmått. Inga hypoteser om samband mellan variabler testas statistiskt, fastän detta skulle ha varit både möjligt och fruktbart i flera sammanhang. En mer precis bild av sambanden mellan olika bakgrundsvariabler, arbetslöshetens varaktighet, levnadsnivåns förändring och individernas situation efter depressionen hade då kunnat

etableras. Varken den beskrivande statistiken eller det tämligen stora antal individuella fall som beskrivs i texten kan, trots att de ger en viss uppfattning om relevanta samband, ersätta försök att uttrycka de mest väsentliga relationerna mellan studerade företeelser i formella modeller.

Fil dr Johan Söderberg
Stockholms universitet